

TAPE I
SIDE A

Q: Așa, mai știți cum se numea bunicul dumneavoastră din partea tatălui?

A: Sigur.

Q: Îmi spuneți vă rog?

A: Popper Carol.

Q: Cu 'k' sau cu 'c' ?

A: Păi...

Q: Așa? Cu 'c' ?

A: Da așa-i

Q: Bunica din partea tatălui?

A: Popper Iuliana.

Q: Înainte de căsătorie știți cumva cum s-a numit?

A: Mă rog? Înainte de căsătorie?

Q: Da.

A: Era Werner. Eu știu că Werner.

Q: Cu 'w' din germană?

A: Cu 'w'.

Q: Așa, bunicul din partea mamei?

A: Werner Carol, cu 'w'

Q: Și bunica din partea mamei?

A: Werner Matilda născută Pollak, cu doi 'l'

Q: Cu doi de 'l'?

A: Cu doi.

Q: Cu 'c' și 'k' ?

A: Nu numai

Q: 'k'?

A: 'k'.

Q: Și tatăl dumneavoastră?

A: Alexandru.

Q: Mama?

A: Mama, Margareta

Q: Așa, și înainte a fost Werner

A: Werner.

Q: Așa, dumneavoastră? Cum este numele mic?

A: Andrei

Q: Andrei. Ați avut frați?

A: Nu.

Q: Soție?

A: Nu.

Q: Atunci nici copii.

A: Nu.

Q: Atunci e simplu. Așa. Nume evreiesc aveți?

A: Da.

Q: Mi-l spuneți vă rog?

A: Itzok Ben Salmen

Q: Itzak?

A: Itzok

Q: I-t-z-o? Sau cum se scrie?

A: Așa...

Q: 'k' sau 'ck'?

A: Păi...așa-i... depinde

Q: Da...transcrierea. Itzok Ben

A: Salmen

Q: Salmen?

A: Da.

Q: Unde v-ați născut și în ce dată?

A: Arad, 1915, iunie 29

Q: Ați mai locuit altundeva în afară de Arad?

A: Da. La Buteni

Q: Buteni?

A: La vârsta de opt ani am ajuns...

Q: Câtă vreme ați stat acolo?

A: Mă rog?

Q: Câtă vreme ați stat acolo?

A: Păi câtă vreme?

Q: Da.

A: Hai să spunem, păi de la vârsta de 8 ani până când am fost numit judecător la Arad, asta îi în 1946

Q: Și de atunci tot în Arad?

A: Nu. De atunci am fost trimis prima dată judecător la Ineu, apoi iar am ajuns la Arad, apoi iară președinte de tribunal iară la Ineu unde am stat vreo 6 ani și apoi 10 ani până în 1900 la Chișineu Criș, judecător

Q: Până în cât?

A: Din 1956 până în 1968, cam așa ceva. Și atunci iară la Arad.

Q: V-ați plimbat puțin.

A: Păi da. Că am fost numit judecător și aveam fel de fel de funcții.

Q: Ce școală ați terminat?

A: Păi. Facultatea de Drept

Q: Unde?

A: Facultatea de Drept am început la Cluj, atunci am trecut la Cernăuț

Q: În Ucraina?

A: Cernăuț? Păi acuma-i Bucovina de Nord

Q: A, da. Dar atunci aparținea de România?

A: Păi Cernăuțul era capitala Bucovinei, no și acolo am terminat facultatea, dar ultimele doua examene n-am mai putut da că or intrat rușii. Și atunci am pierdut ani întregi, și după război, că evreii nu au putut să continue, cele două examene din ultimul an am dat iar la Cluj. Și am zis am terminat, am început la Cluj și am terminat la Cluj

Q: Tot timpul ați lucrat ca judecător? Singura meserie pe care ați avut-o?

A: Păi după ce am terminat facultatea am fost avocat stagiar, m-a luat tatăl meu. Vreo doi ani, și apoi, a atunci am ajuns judecător stagiar, adică judecător și, păi eu am ajuns

prima dată, așa, judecător stagiar, apoi am ajuns judecător la Ineu iar am ajuns, peste câțva timp iar am ajuns la Tribunalul Județean și acuma în 1952 s-a făcut adunarea justiției și atunci mo numit președinte și am rămas președinte de tribunal până când so desființat raioanele și atunci iar am ajuns judecător la Arad

Q: Câți ani ați fost președinte de tribunal?

A: Păi, președinte de tribunal am fost din 1952 până în 1968

Q: Familia dumneavoastră era religioasă? Părinții.

A: Nu. Era normal.

Q: Dar ați fost crescut...

A: Nu, nu am fost.

Q: Care este limba dumneavoastră maternă?

A: Maghiară.

Q: Maghiară? Ce altă limbă mai cunoașteți pe lângă maghiară?

A: Păi, nu prea, păi am învățat româna până la vârsta de 8 ani, da, aproape până la vârsta de 8 ani, păi vreo 7 ani în sfârșit, totdeauna a fost o educatoare de limba germană și atunci a vorbit nemțește.

Q: Știți să vorbiți și germană?

A: Știu puțin, și apoi la liceu am făcut franceza, în sfârșit...

Q: Ați fost în armată?

A: Nu.

Q: Deloc?

A: Nu.

Q: Și în timpul Holocaustului unde ați fost?

A: Păi am făcut muncă obligatorie.

Q: Aici în Arad?

A: Nu. Muncă obligatorie prima dată în județul Făgăraș apoi în județul Aradului, podgoria Aradului, Păuliș, Ghioroc, aproape până la sfârșit, aproape până în 1944 adică din 1941 până în 1944, iunie, iunie, da, asta era muncă obligatorie da.

Q: Și după aceea? Până la sfârșitul războiului?

A: După aceea...

Q: Acuma despre tatăl dumneavoastră. Știți cumva care era numele lui evreiesc?

A: Salmer

Q: Unde și când s-a născut?

A: În 1888, ianuarie, 15

Q: Și unde?

A: În Socodor

Q: A mai locuit altundeva?

A: Păi la Bârșa Die și după aia părinții s-au mutat la Arad și în Arad au stat până la, când am ajuns la Buteni, în rest între timp a fost războiul și atunci a fost încorporat și a fost 5 ani jumătate în Siberia. Ofițer.

Q: Și când s-a întors din război s-a întors la Buteni?

A: Nu, la Arad s-a întors, la Arad

Q: Deci la Arad.

A: La Arad, unde au stat, asta s-a întâmplat în 1921 și au stat până în 23 când au ajuns la Buteni și în Buteni au stat, acolo au murit însă între timp în 1941, evreii au fost evacuați din mediul rural și atunci au fost în Arad până în 1944

Q: Și după aceea s-au întors la Buteni?

A: S-au întors la Buteni unde au și murit.

Q: Deci la Buteni a murit.

A: Da.

Q: Când? Când a murit?

A: Acuma stați... exact vârsta de 80 de ani...

Q: A lăsați că socotesc eu. 1888...socotesc eu. La 80 de ani. Ce educație a avut? Ce școli a terminat?

A: Păi el era doctor în drept și avocat

Q: Deci a făcut Facultatea de Drept.

A: Păi sigur.

Q: Unde?

A: A început la Budapesta și a terminat la Cluj.

Q: Și de meserie ce a fost? Avocat

A: Avocat. Toată viața lui.

Q: Era religios? Tata.

A: Era normal, nu era...

Q: Care era limba lui maternă?

A: Maghiara.

Q: Tot maghiara? În armată a fost?

A: Ei?

Q: Da.

A: Sigur.

Q: În timpul războiului?

A: Și înainte.

Q: Și înainte?

A: Păi sigur. O făcut armata, o devenit sublocotenent

Q: Știți unde a făcut armata?

A: Arad

Q: Arad. Și a devenit sublocotenent...

A: Sublocotenent în rezervă

Q: Și după aceea...

A: Păi el atunci a început, el când s-a căsătorit și a venit acasă din călătoria de nuntă a doua zi o început războiul mondial. A fost, adică s-a dus, a fost rănit în timpul războiului, a venit acasă după aceea iară s-a dus și a ajuns prizonier de război și pe lângă război, unde... aici în Carpați și l-or dus până în Siberia la Vladivostok, acolo o stat 5 ani și jumătate ca prizonier.

Q: Știți cumva între ce ani a fost prizonier?

A: Păi 1914 până în 1921.

Q: Despre frații și surorile tatălui dumneavoastră știți ceva?

A: Sigur.

Q: Numele, când s-au născut, când au murit? Ce vă aduceți aminte. Cu ce se ocupau...

A: Avea, tatăl meu avea trei surori

Q: Da. Numai atâta trei surori a avut? Frați nu a avut?

A: Nu

Q: Cum se numeau?

A: Matilda

Q: Era cea mai mare?

A: Mă rog?

Q: Cea mai mare?

A: Cea mai mare era Matilda măritată cu Brenner, cu doi de “n”. Apoi Ileana măritată Fulop

Q: Fulop? Cum se scrie?

A: Fulop.

Q: F – u - l - o - p ?

A: Da. Și Irina măritată Hovos.

Q: Hogos?

A: Hovos.

Q: H o “b” sau “g”

A: Nu...”v”.

Q: “V”? “S”?

A: Da.

Q: Și aici la Ileana cum ați spus că se scrie numele de familie că nu am înțeles bine

A: Fulop. F – u (u cu două puncte) – o - p

Q: Fulop.

A: Da.

Q: Și la Matilda era numele de familie Brenner?

A: Da.

Q: Știți cumva când s-au născut, când au murit, vreo una?

A: În 1888 se naște tatăl meu după care asta și după care asta, ați înțeles dumneavoastră... cam așa ceva.

Q: Când au murit știți?

A: Când a murit ultima este asta...

Q: Matilda.

A: Da Matilda trebuie să fie...nu, nu, nici dacă mă omori nu pot să-mi amintesc...

Q: Știți ce se ocupau? Ce meserii aveau?

A: Casnice.

Q: Toate trei?

A: Toate trei.

Q: Și unde au locuit?

A: În Arad.

Q: Despre familiile lor știți ceva? Soțul, copiii lor?

A: Mă rog?

Q: Soțul, copiii lor? Știți ceva?

A: Asta avea doi copii, unul Zoltan și celălalt Edita.

Q: Edita.

A: Edita se mărită și locuiește la Oradea de unde a fost deportată în timpul războiului și moare în Auschwitz.

Q: Și Zoltan?

A: Zoltan, săracu se sinucide cam, cam cât? Precis acuma?

Q: Aproximativ...Înainte de război sau în timpul războiului?

A: Nu. După război.

Q: După război?

A: Categorie. Eu eram la Chișineu. Asta însemnează în 1960 și nu știu cât. 1968, hai să spunem 1969, cam.

Q: Și soțul Matildei? Cum se numea?

A: Brenner Zol... Sigmund

Q: Și el cu ce se ocupa?

A: Contabil.

Q: Contabil. La Ileana?

A: La Ileana soțul era Friederic

Q: Frideric sau Frederic?

A: Friederic, cum vreți.

Q: Cu ce se ocupa?

A: Era muzicean.

Q: Au avut copii?

A: Nu au avut.

Q: Și Irina?

A: A avut un copil, adică soțul era Samuilă, așa știu...

Q: Samuilă

A: Și au avut un copil, stați un moment,... Ladislau care s-a dus în Israel și în ultima zi a războiului de independență ce știu eu ce, el o fost rănit, chiar când criza războiului a fost gata, și moare.

Q: Și nu s-a căsătorit, nu a avut copii...

A: Nu.

Q: Și Samoilă ce meseria avea? Ce făcea? Tatăl.

A: Stați un moment. Comerciant în pielărie.

Q: Tatăl dumneavoastră în timpul Holocaustului unde a fost?

A: În Arad. Evacuat.

Q: A, de la Buteni.

A: De la Buteni.

Q: Și după război cu ce s-a continuat? A continuat să fie avocat?

A: A continuat, avocatură până la vârstă, până la pensionare.

Q: Acuma despre bunicul din partea tatălui.

A: Acuma data nașterii nu știu. La mama știu.

Q: Bunicul din partea tatălui. Știți cumva numele lui evreiesc cum era? Deci Popper Carol, da?

A: Da.

Q: Unde s-a născut? Locul îl știți??

A: La Berechiu, județul Arad.

Q: Berechiu, data nașterii nu știți, nici anul, aproximativ ceva

A: Aproximativ? Păi în 1888 se naște tatăl meu, atunci trebuia să fie el de 24 de ani cam, nu? Cam așa ceva.

Q: Nu știu, deci 88-24?

A: Cam așa.

Q: Prin 1864.

A: Da. Cam așa, 88-24=64

Q: Unde a locuit pe lângă Berechiu? Județul Arad, nu?

A: Unde a locuit? După aceea la Socodor, a avut el prăvălie, dar la vârsta când tata meu era de un an sau doi s-a mutat în Arad și în Arad a avut o prăvălie chiar vis-à-vis de Gară.

Q: Da? Și în Arad au stat?

A: În arad au stat până la moarte.

Q: Știți cumva când a murit? L-ați mai prins dumneavoastră?

A: Categorie. Eu am terminat aproape facultatea, aproape, așa cred.

Q: Deci aveți vreo 20 și ceva de ani?

A: Nu știu, categoric. Da.

Q: Erați încă la facultate sau?

A: Nu. Mă rog?

Q: După ce ați terminat facultatea a murit?

A: Nu, nu.

Q: În timp ce erați la facultate?

A: Cam atunci. Sau la liceu eram? Nu știu, cam așa ceva.

Q: Deci aveți cam 20 de ani.

A: Da.

Q: În Arad?

A: În Arad.

Q: El ce școală a terminat? Bunicul? A avut liceu?

A: Nu știu.

Q: Opt clase?

A: Cam așa.

Q: Ați spus că dacă avea prăvălie era comerciant sau...

A: Comerciant, sigur.

Q: Era religios bunicul?

A: Cum erau toți evreii din Arad. Aicea trebuie să știți că...

Q: Nu erau ortodocși?

A: Nu era habotnic așa... nu însemnează că, însemnează că evreii din Arad sâmbăta aveau prăvăliile deschise, asta îi categoric

Q: Da?

A: Însă sărbătoarea de Anul Nou, de Ziua Lungă aia țineau sabatele și mergeau la biserică asta îi categoric iar vineri seara femeile își aprindeau lumânările dar nu însemnează că mergeau la biserică.

Q: Da.

A: Țsta îi tot Aradul așa. În Arad erau o comunitate neologă. Așa-i.

Q: Dar la un moment dat a fost și comunitate ortodoxă, nu?

A: Mă rog?

Q: Dar la un moment dat a fost și comunitate ortodoxă în Arad?

A: Cine?

Q: În Arad.

A: Când?

Q: Mai târziu.

A: Pe la sfârșitul războiului, cam în timpul, cam în 1917

Q: După 1917

A: Cam atunci se înființează în Arad, comunitate evreiască și se clădește...

Q: Sinagoga

A: Sinagoga

Q: În 1921

A: 1921, de adventisul Tabacovici care a făcut și biserica romano-catolică a minoriților, eu l-am cunoscut foarte bine și se tot fălea că a făcut în Arad, era arhitect, era un arhitect minunat, el bătrânul și copiii. Tabacovici are și stradă în Arad.

Q: Da? Dar nu știu unde este.

A: Unde...peste Mureș, este stradă.

Q: Deci același arhitect la Sinagogă ca la Catedrală

A: Exact și el face biserica asta la începutul secolului și în 1978/80, nu știu când face cea ortodoxă și el o făcut-o.

Q: Era evreu?

A: Nu, era sârb. Și el ne-a atras atenția, eu l-am cunoscut, am locuit la surorile sale că erau două domnișoare bătrâne, una lucra lucru de mână ce știu eu ce și erau, avea, ca elev am fost acolo, acolo am locuit câțiva ani și știu că-mi amintesc și de atunci că ce se întâmplă, îi biserica, strada nu-i perpendiculară pe

Q: Da, da, nu-i

A: Strada nu-i perpendiculară pe Bulevard și când intri aici nici nu observi că deodată faci înconjur la dreapta pentru că ai și aicea o ușă și aicea și asta îi intrarea acolo. Îi foarte interesantă făcută. Și în București am văzut biserica rusească de exemplu intri așa și apoi mergi așa, foarte interesant

Q: Interesant da. Care era limba maternă a bunicului? Maghiara?

A: Maghiara. Ascultați. În Arad, în general

Q: Am întâlnit care aveau germana

A: Cine?

Q: Dar era venit de altundeva nu de aici din Arad

A: Era maghiara în general dar în familie nu numai că se vorbea adică cum, de exemplu, în familie se vorbește și franțuzește aici în ardeal vorbeau și nemțește.

Q: Știți cumva unde a fost în armată bunicul?

A: A făcut armată categoric, a ajuns la națională, nu ofițer, numai a avut grad în armată. Punea el, a ajuns doar până la plutonier.

Q: Dar nu știți când a făcut armata?

A: Nu știu dar mi se pare că la Viena.

Q: Despre frații și surorile bunicului știți ceva?

A: Nu prea multe.

Q: Ce vă aduceți aminte. Eventual cum se numeau? Dacă ați cunoscut pe vreunul sau pe vreuna.

A: Da, știu că erau la Cermei.

Q: Acolo locuiau?

A: Acolo era.

Q: Asta îi în Arad?

A: Mă rog?

Q: Asta este în Arad?

A: În Arad.

Q: Cum se numeau mai știți sau câți frați avea?

A: Nici dacă mă omori nu mai pot să știu câți frați avea că de cunoscut eu nu l-am cunoscut numai pe ăsta. A mai avut o soră...

Q: Țsta era un frate la Cermei?

A: Mă rog?

Q: Era un frate?

A: Da.

Q: Nu știți cum îl chema?

A: Cred că-i Samoilă. Da. Da, așa.

Q: Samoilă?

A: Da.

Q: Altul?

A: Nu știu.

Q: Unde a fost bunicul în timpul Holocaustului? Sau a murit înainte?

A: Păi nu, cum... în timpul Holocaustului în Arad a fost.

Q: Și după Holocaust ce a făcut? Cu ce s-a ocupat? Tot cu prăvălia?

A: Da. Eu cred că și în timpul, cam așa ceva.

Q: Deci a murit după război.

A: Sigur.

Q: Așa. Bunica din partea tatălui.

A: Da.

Q: Iuliana, da?

A: Da.

Q: O chema Werner așa cum îi chema și pe bunici?

A: Da, da, da, se întâmpla foarte des.

Q: Unde s-a născut?

A: Vă spun eu, la Șiclău. Județul Arad.

Q: Știți cumva anul?

A: Nu pot să spun, hai să spunem, în 1888, atunci trebuia să se fi născut în 1868, 1867

Q: Unde a mai locuit în afară de Șiclău?

A: Când s-a măritat, s-a măritat după cum văd eu la Socodor.

Q: Și după aceea la Arad, nu?

A: La Arad până la moarte.

Q: A murit în Arad?

A: Sigur.

Q: Știți cumva prin ce an?

A: Păi mai repede decât bunicul meu, hai să spunem trei ani.

Q: În timpul războiului sau?

A: Nu.

Q: Tot după război?

A: Păi sigur că după.

Q: La bunicul am zis că a murit cam când aveați dumneavoastră 20 de ani. Asta înseamnă 1888+20...

A: Cât?

Q: Bunicul.

A: Ce-I?

Q: Așa ați spus că a murit cam când avea-ți vreo 20 de ani

A: Când eu aveam.

Q: Da.

A: Păi bunica când aveam vreo 18 ani, hai să spunem așa.
Q: A terminat o școală mai... nu știți?
A: Școala? Cele primare, eu nu cred să fi terminat altceva.
Q: Și cu ce se ocupa?
A: Casnică era.
Q: Bunica era religioasă sau la fel ca și bunicul?
A: Cam așa și ea, exact așa.
Q: Tot maghiară era limba maternă?
A: Tot maghiară, nu știu să fie alta.
Q: Despre frații și surorile ei știți ceva?
A: Cine?
Q: Frații și surorile bunicii din partea tatălui
A: Nu știu să fi avut.
Q: Și a fost în Arad în timpul Holocaustului?
A: Mă rog?
Q: În Arad în timpul Holocaustului.
A: Sigur.
Q: Și după aceea tot casnică. Bine. Mama? Să vedem numele, Margareta.
A: Născută Werner.
Q: Așa, Werner. Unde s-a născut și când?
A: În Șimand.
Q: Deci toată familia din Arad.
A: Șimand, județul Arad, 1990, aici spun și data.
Q: 1890
A: 1890, în aprilie 11.
Q: Unde a mai locuit?
A: Păi la vârsta de doi ani sau când, ajunge la Arad și atuncea exact ca...
Q: Arad și Buteni.
A: Sigur.
Q: Unde a murit?
A: În Arad. Când a fost de 92 de ani. Deci...
Q: Socotesc imediat... în 1982.
A: Cam așa.
Q: ce școală a avut?
A: A avut șase clase liceu. Pentru că atunci în Arad, fetele știu că de la mătușa mea, aveau patru clase gimnaziu și mai la Arad nu era liceu de fete asta-i categoric. Iar mama mea a fost trimisă la Timișoara.
Q: La Timișoara a făcut liceul?
A: Da, era o școală superioară de așa se numea: "Școală Superioară de Fete", cam așa ceva, care tot un liceu era. Dar nu erau numai după clasa a patra încă doi ani.
Q: Și asta cu șase clase de liceu de la ce vârstă începea?
A: Păi cum de la ce vârstă? După ce, păi făceai patru clase primare, patru clase gimnaziu și apoi două ăsta.
Q: Deci au fost șase după aceea.
A: Unde?
Q: După gimnaziu au urmat aceste șase clase de liceu?

A: Nu.

Q: După primele patru clase?

A: Păi, ei sunt patru clase primare, apoi patru clase de gimnaziu și după astea patru clase de gimnaziu vine liceul adică încă două clase.

Q: A, așa se socotea?

A: Păi sigur. Și asta era cea mai mare școală, cea mai înaltă, nu erau liceele pentru fete. Aradul nu avea. Și la Timișoara...

Q: Deci șase clase de liceu înseamnă primele patru de gimnaziu și încă două.

A: Da.

Q: Cu cer s-a ocupat?

A: Casnică.

Q: Religioasă? Normal.

A: Normal așa.

Q: Maghiară la limba maternă.

A: Sigur.

Q: Despre frații și surorile mamei ce știți?

A: Păi aici știu, aici pot să vă spun.

Q: Așa spuneți. Câți erau?

A: Avea, păi în viață, adică au fost mai mulți dar eu nu am cunoscut numai pe unchiul meu

Q: Păi spuneți-mi și dacă-i știți pe ceilalți, numele să-i trec.

A: El era Alexandru

Q: Alexandru

A: Care a fost medic.

Q: Da.

A: Și alta, sora Irina măritată Somogyi, "gy", Somo g y.

Q: S o m, da?

A: Și "i" la sfârșit.

Q: "yi"?

A: "yi" sigur. Somogyi

Q: Da, altul.

A: Da, ăștia au stat, ăștia au trăit, ceilalți...

Q: Au murit de mici sau?

A: Au murit de mici. Unul era Ivan care moare în vârstă de, hai să spunem întâmplarea face că în cimitirul din Șimand, îi un cimitir mare, evreiesc foarte mare

Q: Nu l-am văzut.

A: La Șimand.

Q: Da, dar nu am văzut cimitirul

A: Dar cunoașteți Șimandul?

Q: Nu am prea fost prin Șimand.

A: Na bine, și acolo când intri sunt morminte pentru copii. Și când am intrat văd că două, trebuia să fi murit în 1992 hai să spunem

Q: 82, nu?

A: 82, nu 90

Q: Nu, 1892, așa

A: Da, la vârstă de doi ani sau cât, cam așa ceva. Și întâmplarea face că am văzut mormântul al fratelui pus, fiindcă era un cimitir mare și se face un loc special pentru copii la intrare în cimitir. Erau așa de frumos făcute, și paznicul o pus acolo ce știu eu ce, și mă uit la el și văd că ăsta trebuie să fie. După aceea a mai avut un frate Francisc, ăsta moare la vârsta de vreo 20 de ani. Altul nu o mai avut.

Q: Atunci despre Alexandru și Irina ce mai știți?

A: Păi ăsta Alexandru era medic în Arad.

Q: Da, era căsătorit?

A: Sigur.

Q: Cum o chema pe soția lui?

A: Il... Halmagy Ileana.

Q: Hormag?

A: Holmagy

Q: "Ha" sau "Hal"?

A: Ileana da.

Q: Iar cu "yi"?

A: Nu. Cu "y", simplu "i"

Q: Așa, așa s-a numit înainte de căsătorie da?

A: Înainte de căsătorie da. Și o avut un, ăștia o avut...

Q: Ea cu ce se ocupa?

A: Casnică. Și avea doi copii, dar amândoi or murit.

Q: De mici sau?

A: Unul era Ana, care moare în vârstă hai să spunem cam 4 ani, 3,4 ani.

Q: Au murit de boală sau?

A: Scarlatină. Ultimul care moare din scarlatină. Săraca. Că astăzi, hai să spunem că în 1928.

Q: Și celălalt?

A: Iar Gheorghe care era medic

Q: În Arad?

A: El termină, moare în Arad, în Arad moare, la o vârstă tânără, când ajunge în Arad se îmbolnăvește și moare. Însă trebuia, atunci eu eram, cam în 1960 și 8 hai să spunem.

Q: Câți ani avea?

A: Mă rog?

Q: Cam câți ani avea când a murit?

A: Păi vreo 24.

Q: Deci după ce a terminat medicina

A: Medicina a făcut stagiatura și când o făcut stagiatura o ajuns definitiv în Arad unde se îmbolnăvește și după doi ani o fost

Q: Dar ce boală a avut?

A: Stai că-ți spun eu, asta am știut eu precis

Q: Lăsați, dacă vă aduceți aminte mai târziu. Și Alexandru și Ileana?

A: O murit.

Q: Tot în Arad?

A: Sigur.

Q: Știți cumva când?

A: Păi Ileana s-a recăsătorit și ce știu eu...

Q: După ce a murit Alexandru?

A: Sigur

Q: Deci el a murit mai repede.

A: Sigur.

Q: Nu mai știți cam când? Alexandru.

A: Eu trebuia să fiu de vreo 20 de ani, 21,22, cam așa. Deci în 1915, 20, 35, 37 38, cam așa.

Q: A, deci murit înaintea lui Ghiorghe, nu?

A: Sigur.

Q: Deci prin 1937, 1938.

A: Sigur.

Q: Așa, familia Irinei? S-a căsătorit Irina?

A: Da.

Q: Soțul?

A: Soțul era contabil.

Q: Și cum se numea?

A: Iosif.

Q: Ea ce era? Casnică?

A: Casnică.

Q: Au avut copiii?

A: Nu.

Q: Și au locuit în Arad?

A: În Arad au locuit.

Q: Aici au și murit?

A: Aici au murit, în 1925 o murit, asta știu categoric.

Q: Irina în 1925?

A: Nu, celălalt, el.

Q: Iosif? Și Irina?

A: Asta nu mai știu. Cam în 1960 și 9.

Q: Mama unde a fost în timpul Holocaustului? În Arad?

A: Păi cred că da, ca și tata.

Q: Da, ca și tata. Și după aceea tot casnică. Acuma la bunicii din partea mamei.

A: Da.

Q: Așa. Bunicul. Werner Carol. Carol, Carol.

A: Îți spun și precis când o murit, în 1900 la, se naște el în stați să vă spun că am știut, el v-am spus că s-a născut la Berechiu

Q: Bunicul din partea mamei?

A: Nu. Ăăăă, ăstai partea mamei...

Q: Da, ăla din partea tatălui era la Berechiu.

A: Nu, stai stai...

Q: Stau, stau...

A: La Sântana s-a născut.

Q: Sântana? Știți cumva când?

A: În 1850, eu așa spun, și moare în 1916, ianuarie, 02.

Q: Ce memorie aveți. În Arad?

A: În Arad.

Q: M-am încurcat. Unde a mai locuit? În afară de Sântana.

A: În Șimand.

Q: Deci bunicul din partea mamei?

A: Da.

Q: În Șimand?

A: Până în 1892. De atunci tot în Arad. Limba maternă eu nu pot să spun altceva decât maghiară. Ce școli terminase?

Q: Hai să vă arăt ceva. O făcut liceu, asta știu categoric că o făcut liceu dar cât, nu știu dar știu că la Beiuș o făcut liceul.

A: Beiuș. Cu ce se ocupa?

Q: Comerciant de cereale și de piei. Și pictura făcea pe lângă sau? Sau a făcut numai tabloul acesta?

A: Asta a făcut când era elev. Și apoi în lăutru dacă te uiți arte focul, foarte interesant.

Q: De când era elev.

A: Eu așa spun.

Q: Religios, normal.

A: Normal.

Q: În armată știți cumva unde a fost?

A: Nu.

Q: Frații și surorile bunicului?

A: Eu pe unul am cunoscut.

Q: Da.

A: Era Adolf și a locuit în Sântana, a locuit în Sântana unde și moare. Acolo este și înmormântat. Am văzut mormântul.

Q: Cu ce se ocupa?

A: Comerciant. Toată familia Werner îi originară din, trebuie să fie din Germania. Sunt nemți. Asta îi categoric și unul nu știu cum o ajuns el la Sântana. Sântanau fost

Q: Dar a fost sat de nemți?

A: Ce?

Q: La Sântana erau mulți nemți.

A: Da. Dar așa cum ajunge la Sântana? Unul dintre Werner se îndrăgostește cu o evreică.

Q: Aha, deci asta...

A: Asta atunci... De mult. Și părinții pentru asta o alungă din Germania și ajunge cu nemții împreună în Sântana și se face și el evreu atunci după nevastă.

Q: Asta îi interesant că ea a venit aici singură și el se face evreu.

A: Cam așa ceva.

Q: Și asta îi de la stră stră bunici, nu?

A: Străbunicii sunt. Că Werner îi nume nemțesc.

Q: De alt frate vă mai aduceți aminte? Sau soră?

A: Nu știu.

Q: Bunicul unde a fost în timpul Holocaustului?

A: Păi el moare în 1916

Q: Da, a murit înainte.

A: În 1916 moare.

Q: Și bunica din partea mamei? Să vedem numele, Matilda, da? Pollak.

A: Se naște la Răpsig, județul Arad. Toată familia în județul Arad se naște. Toți în fel de fel de comune.

Q: Cam când s-a născut?

A: Păi hai să spunem, tatăl meu, adică mama mea, când se naște.

Q: Mama mamei.

A: În 1860, 1858,

Q: 1858, 1860

A: 1860 cam, așa ceva

Q: Unde a mai locuit? În Sântana nu?

A: În Răpsig, stați un moment, unde a locuit, nu la Sântana

Q: Nu, la Șimand.

A: La Șimand.

Q: Așa, la Șimand. Șimand și Arad?

A: Sigur. Și moare în Arad.

Q: Știți cumva când a murit?

A: Eram eu de 21 de ani să spunem. 22 de ani. Nu, 1915, 1925, 1935, în 1936 moare.

Q: Ce școală a terminat?

A: Păi eu nu știu ce să zic.

Q: Cu ce se ocupa?

A: Casnică.

Q: Religioasă normal.

A: Tot așa, normal.

Q: Maghiara la...

A: Desigur.

Q: Chiar dacă erau Werner vorbeau maghiară?

A: Păi sigur că da.

Q: Păi era Pollak aici. Maghiară. Despre frații și surorile ei știți ceva?

A: Da. Știu precis. Avea un frate Ignatie

Q: Ignatie?

A: Da. Ignat. Ce trebuia să fie. El avea vie la Cuvin.

Q: În Arad.

A: Da. Și a avut o soră Rozalia, era tot casnică și locuiau la Ghioroc. Locuia la Ghioroc.

Și mai avea o soră, Fani. Și Freund, F – r – e – u – n – d

Q: Freund?

A: Freund, cam așa ceva. Numai o rămas văduvă, dar ea moare în Arad.

Q: Ea cu ce se ocupa?

A: Casnică.

Q: Despre familiile lor știți ceva? Au avut copii?

A: Cine?

Q: Ignatie de exemplu.

A: Ignatie, sigur, Ignatie a avut două fete. Două fete. Pe ăia știu eu. Vreți să știți numele?

Q: Da, da, spuneți-mi dacă știți. Tot ce știți.

A: Margareta măritată Solosi

Q: "O" cu două puncte da?

A: Da. Care era profesor și mi se pare că era și directorul de liceu, cam așa ceva, director de liceu, de gimnaziu.

Q: Director de liceu.

A: Cam așa ceva. Și profesor.

Q: Unde?

A: Aici în Arad. Asta Margareta și cealaltă soră avea, Terezia mi se pare, așa știu, măritată cu un doctor Wenezianer care era un prim Rabin la Budapesta.

Q: O, cum îl chema?

A: Wenezianer

Q: Wenezianer.

A: Cu dublu

Q: Cu dublu "w", îi în germană? Wene"z"...

A: ...zianer, da.

Q: Wenezianer.

A: Era...

Q: Prim Rabin la Budapesta.

A: Da.

Q: Ce familie. Înseamnă că ea locuiește la...

A: Ei aveau o fiică care era una dintre primele artiste din...

Q: Era fiica lui Terezia și a lui sau?

A: Eu așa cred că, sau Wenezianer era, nu știu. Și se numea Vali Ilono, asta știu eu.

Q: Vali?

A: Vali Ilono.

Q: Două nume avea?

A: Cam așa ceva. Păi din Winezianer cred că era ungurizat ăsta ca să aibă nume dacă era...

Q: Ilono cum se scrie? I – l – o – n – o

A: Iliana. Așa.

Q: Și cu ce se ocupa fiica?

A: Era artistă.

Q: În ce domeniu?

A: Păi

Q: La teatru?

A: La teatru, la teatru. Și asta avea o fiică.

Q: Și cu ce se ocupa?

A: Casnică.

Q: Nu știți cu ce se ocupa?

A: Nu.

Q: Deci asta este familia lui Ignatio. Și a lui Rozalia?

A: Nu a lui Ignatie.

Q: Nu? A cui?

A: A lui Ignatie da.

Q: Două fete, Margareta și Terezia.

A: Da.

Q: Familia?

A: Iar ăsta...

Q: La Rozalia?

A: Rozalia avea o singură, avea un băiat și o fată. Băiatul moare când era student.

Q: Cum îl chema?

A: Și avea o fată, Terezia măritată Szekei

Q: S – e – k – e – i?

A: Îi “Sz.”

Q: “Sz”?

A: Da. Și era medic veterinar la Glogovăț.

Q: Soțul sau ea?

A: Soțul, soțul.

Q: Glogovăț.

A: Care avea un copil care era medic. Adică nepotul de medic.

Q: Deci copilul lui era medic?

A: Cine?

Q: Copilul.

A: Copilul era medic.

Q: Și cum îl chema?

A: Ladislau. Tot Ladislau, și ăsta iar are un copil

Q: Ladislau?

A: Da, și acuma îi medic și îl cheamă tot Ladislau și îi medic în Germania.

Q: Szekei, nu?

A: Da. Și acuma îi medic în Germania.

Q: Numai un copil a avut Terezia? Pe Ladislau?

A: Da, numai.

Q: Și Fani a avut familie?

A: A avut un băiat care moare când era student în Drept.

Q: Bunica dumneavoastră în timpul Holocaustului trăia sau a murit deja? A murit deja.

??

A: În Siberia. Pe mine mă fotografiau în fiecare lună și trimiteau fotografia lui în Siberia.

Q: Și le aveți pe toate?

A: Aici de desupt.

Q: Eu numai de una am nevoie de când erați mic.

A: Stați un moment. Când m-am născut deja era deja prizonier. Mi-a povestit că, na, era prizonier când m-am născut eu și eu l-am cunoscut pe tatăl meu când eram de 5 ani, până atunci nu am știut. Nu am știu. Seara făcea rugăciunea mamămea cu mine ca să-l ducă Dumnezeu acasă. Și o ajuns acasă. Și îi interesantă. Dacă vă interesează. Cade prizonier și când o căzut prizonier el prima dată o fost rănit. Și în 1914 în septembrie a fost rănit în Carpați. Ca ofițer. El găsea, asta era mania lui, pe oriunde mergea găsea pietre, și acasă avea o mulțime de pietre tot cu inimă.

Q: Așa le-a găsit cu formă?

A: Întotdeauna găsea și ducea, atâtea inimi câte găsea aducea. Iar când a murit, când a fost, a căzut prizonier

Q: Rănit

A: Rănit cade. Atunci găsește piatra își duce acasă și mama mea pune pe ea și data și, no și iar e o piatră iar un prieten de al lui în notițele lui a scris că Popper o căzut. Și am căzut dar m-am ridicat și atunci a ajuns acasă. Și interesant este că a ajuns acasă și era avocat,

bunicul meu unde locuia el, acuma unde îi cafeneaua adică Restaurantul ăsta chinezesc, acolo m-am născut, el a cumpărat imobilul, acolo era o casă cumpărată de străbuncii mei și acolo m-am născut eu și bunicul acolo locuiau și aveau ei și o magazie mare, toți angajații bunicului meu erau scutiți de armată. Și el putem să fie scutit dar cum să mă duc eu să mă scutesc păi, sunt ofițer, o început războiul, se duce în război, a fost rănit cu piciorul și o fost trimis acasă la Arad. Medicul spitalului unde erau, însă armata, erau mulți, puteau fi acolo ofițeri. Cum să stau acasă? Și apoi cade prizonier și când cade prin întâmplare doi ruși l-or prins. El nu știa unde mergea. Și lo prins. Zice, unul de acolo știa nemțește și zice, eu v-aș lăsa dar nu pot să vă las că celălalt îi bucuroș că o să aibe decorație mare că am prins un ofițer. Dar interesant, prizonierii de atunci în război, ca prizonier primesc salariul de ofițer. Rușii plăteau. Și erau așa, plecat de aici prin Carpați până în Siberia. Adică până la Vladivoslov. Și erau prizonieri legați de un loc oarecare și primeau salariul de ofițer, așa l-au primit. Până când se face Uniunea Sovietică rubla nu ajunge nimica dar tot suma aia primeau. Atunci spuneau că americanii ce o făcut, când se termină războiul să salveze pe ofițeri din armata austro-ungară că era deja în partea de răsărit unde era deja ocean. O ridicat ofițerii, o venit americanii, pe ofițerii din armata fosta armata austro-ungară și lo dus la pe o insulă și acea insulă era acolo o mulțime de copii pe care io salvat.

Q: Dar unde era insula?

A: În Oceanul Indian, acolo în răsărit de Siberia și io dus acolo ca muncitori, dar prin muncitori însemnează, lui io dat să aibă grijă că în două cuptoare arde focul, nimic altceva, numai să pună pe foc, io ținut ofițerii. Ce întreținere au avut că nici nu-ți poți închipui. Ca să-i salveze americanii și i-au pus ca muncitori dar numai numele era de muncitor. Și era, am avut zice două sobe și trebuia să nu se stingă focul. Și când era gata o primit o diplomă de merit. Adică o hârtie că a fost muncitor. Știu că acasă în biroul lui avocațial era diploma de doctor, diploma de avocat și a treia era diploma de muncitor că Crucea Roșie, mâncare așa de bună nici nu-ți poți închipui ce era acolo, minunat.

Q: Cât a stat acolo?

A: Nu știu, o jumătate de an, sau cât, până când, știu că mama mea cu un vapor lo dus acasă. Și zice, cel mai greu examen din toată viața lui nu era liceu și facultate și când ai terminat și stagiatura trebuia să faci examen de avocat și judecător nu erau separat. Și erau în Ungara numai două, la Budapesta și la Târgu Mureș. Și ăsta era la Târgu Mureș.

Q: Și asta era de atunci?

A: Păi ei nu erau nici căsătoriți atunci.

Q: A. Tata atunci?

A: Sigur.

Q: Deci tata a trimis atunci asta nu?

A: Sigur. Și a primit de la un prieten de al lui.

Q: De asta a primit tata de la un prieten?

A: Da sigur. Și eu acuma văd că nu am știut până acuma. Iată aici câte acte, astea sunt rămase din biroul avocațial din 1850/1860, atunci a avut el biroul avocațial. Iată arhiva lui de atâta, atâta a rămas. Și atunci zice, tu ești avocat la Buteni, ai obligația să ai grijă de aceste hârtii pe care eu le-am păstrat. Și ulterior aceste hârtii eu le-am dat la profesorul Gluck

Q: Am auzit de el

A: Care despre aceste acte și despre viața lui Kennedy o scris o broșură. O scris aceasta. Odată primesc un telefon din Ungaria, seara, cine-i ăsta? Arhivele de la Debrețin și îl întreb, ce vreți cu mine? Și-mi spune că au apărut astea în Arad. Și eu vreau același lucru să-l publice și în Debrețin dacă eu dau consimțământul. Păi zic, categoric că-l dau și atunci tot ce am avut despre acest Kennedy au făcut și ei și a apărut și în Debrețin și m-or trimis un exemplar și mie ca să am și eu. Despre arhiva lui, despre viața lui. No și fiindcă el era evreu, mi se pare că o trecute la creștinism dar o fost în Arad, în județul Arad și dacă vreți să vă ocupați decâțiva foști oameni mari, eu pun asta la o parte și vă arăt că scrie despre el, aicea ce scrie o să vă traduc eu. Înțelegeți? Și tot ce spun eu apare și în lexicon.

Q: Despre asta aș putea să vorbesc cu domnul Schlesinger să scriem în Revista Comunității.

A: Păi asta vreau să spun.

Q: O, bine.

A: Înțelegeți? Și eu la asta m-am gândit.

Q: Deci nu legat de interviul ăsta ci altceva, și scriu altceva altundeva

A: Categoric.

26. Septembrie.

Q: Despre buncii și stră-străbunicii dumneavoastră mai aveți alte amintiri sau doar ceea ce ați spus legat de venirea din Germania? Despre stră-străbunici altceva mai știți?

A: Am auzit ceva, că ar fi fost înmormântați în Sântana, în sfârșit acum...

Q: Deci doar despre bunici mai puteți să-mi povestiți?

A: Mă rog?

Q: Deci doar despre bunici mai puteți povesti? Despre străbunici nu mai știți nimic?

A: Străbunicii? După bunica,

Q: Da,

A: După mama știu doar atâta că străbunicii după bunica după mama

Q: Da,

A: Îs înmormântați în Arad, Pollak Ignatie o fost ăla, tatăl bunicii mele după mama

Q: Și străbunica?

A: Și că, ăsta știu că el o locuit la Sebiș

Q: Știți cumva cu ce se ocupa?

A: Mă rog?

Q: Știți cu ce se ocupa?

A: Comerțul trebuia să fie. Pe mormântul lui scrie Pollak Ignatie și în paranteză Sebiș că-i de acolo. Și în ceva acte din Sebiș am aflat că el era unul dintre conducerea comunității de acolo, avea scaun de onoare ce știu eu ce, asta știu categoric. De la Sebiș el o ajuns, trebuia să ajungă că am spus că bunica mea s-a născut la Răpsig și sigur atunci din Sebiș s-a mutat la Răpsig că așa trebuia și acolo s-a născut bunica mea.

Q: Altceva mai știți despre ei? Poate ce v-au povestit bunicii sau părinții?

A: Păi, bunicii aștia au trăit la Șimand asta știu categoric.

Q: Așa, despre bunici.

A: Asta îi despre bunici.

Q: ăsta era străbunicul, nu?

A: Păi da.

Q: Despre bunici ce mai știți? Aveți ceva amintire din copilărie, mai interesant cu bunicii?

A: Păi, la începutul secolului a trăit sau la sfârșitul secolului XIX, s-a mutat bunicul, după tata, s-a mutat de la Socodor la Arad unde a avut o prăvălie, și a avut o prăvălie chiar vis-à-vis de Gară.

Q: Până când a avut acolo prăvălia?

A: Eu cred că până la moarte. Da, avea prăvălie și avea prăvălie așa destul de mare.

Q: Și ce vindea?

A: Fel de fel și avea și un fel de cârciumă. Avea în afară de prăvălie și...

Q: Tot acolo sau în alt loc?

A: Păi tot acolo și ceferiștii, era arhi cunoscut el.

Q: Vă mai amintiți? Cum arăta casa bunicilor? Din partea tatălui.

A: Acum, un an, da, un an, că așa o fost un tablou de la o mătușă de a mea, o fost vopsită adică un tablou minunat despre această casă și o nepoată de a mea care acuma îi la în Israel, foarte bine fiindcă aceasta era, această era casă era un tablou foarte frumos și tabloul ăsta toată lumea, o pictat de un văr de al tatălui meu care era un pictor foarte bun, o murit la Deva și această casă, acest tablou acum un an o predat-o la ...

Q: La muzeu?

A: La Muzeul din Arad și or fost foarte mulțumiți să fie o casă veche chiar vis-à-vis de Gară. Și scrie acolo pe spatele: Popper Carol și nu știu ce. Asta îi mama, adică a doua soție a tatălui, aia o trăit acuma și aia o murit și acest tablou a fost acolo, no și atunci când o ajuns undeva o zis hai să vi-l dăm vouă ca să nu

Q: Îl dăm la muzeu.

A: La muzeu. Îi acolo.

Q: Dar vă mai amintiți cum arăta când erați dumneavoastră mic?

A: Păi,

Q: Casa.

A: Casa?

Q: Da.

A: Ba da, foarte bine îmi amintesc. E o casă cu parter

Q: Avea multe camere?

A: Păi avea destul de multe dar și, și el o fost, în chirie o stat acolo. Era a unui cetățean care nu avea familie și a donat casa și a devenit proprietatea Comunității Ortodoxe Române din Lipova.

Q: Evreiești?

A: Nu.

Q: Ortodoxe...

A: Române. Proprietarul o avut numai această casă și o rămas acolo. Și sigur i-au plătit, sigur până nu s-or făcut blocurile și când s-or făcut blocurile s-o dărâmat și casa aceasta.

Q: Avea și grădină?

A: Păi avea și o curte destul de mare.

Q: Animale aveau bunicii?

A: Nu

Q: Și ceilalți bunici din partea mamei?

A: Păi ei au locuit, ți-am spus, unde este acum restaurantul chinezesc. Acolo o fost o casă pe care o cumpărat-o străbunicii mei. Despre care am spus că au fost la ...

Q: Sântana

A: ...La Sebiș, și apoi la Răpsig și apoi au ajuns la Arad. Au cumpărat o casă și în această casă au stat până atunci, este prima casă care a fost dărâmată de comuniști, fiindcă când s-o făcut naționalizarea aceasta a caselor, s-a naționalizat și aceasta cu toate că nu ar fi trebuit și acolo în acte și am văzut pe mama cu toate că era proprietară, în sfârșit o fost, și eu acolo am locuit cu, la mătușa mea că ea se căsătorește. Și prima casă care a fost dărâmată din Arad, și de ce fiindcă trebuia reparată, și ei au făcut o ultimă cerere la Primărie dar trebuia reparată și decât să mai facă atâtea cereri mai bine o dărâmam. Cu toate că...

Q: Deci casa a fost cumpărată de străbunicii din partea mamei, nu?

A: Da. Și acolo m-am născut eu.

Q: Bunicii dumneavoastră erau interesați de politică?

A: Nu prea.

Q: Nici din partea tatălui, nici din partea mamei?

A: Nu.

Q: Cu vecinii cum se înțelegeau?

A: Bine.

Q: De sărbători ce făceați? Pregătea bunicul ceva special?

A: Păi v-am spus că evreii din Arad, în ziua de sâmbătă lucrau dar când venea cele două sărbători, Anul Nou și apoi Ziua Lungă și apoi altele atunci închidea prăvălia și astea le țineau. Dar gata. Și închidea prăvălia, și în ziua de Anul Nou aproape toate prăvăliile erau închise.

Q: nu vă amintiți așa o întâmplare mai deosebită legată de bunici? Din partea mamei sau a tatălui? Ceva mai special.

A: Păi...

Q: Vă înțelegeați bine cu ei?

A: Categorie că bine. Așa.

Q: În Buteni câți ani ați locuit?

A: Din 1923, în vară. Atunci a preluat un birou avocațial pentru că tatăl meu era avocat în Arad. Început războiul și o venit acasă după 6 ani.

Q: În Buteni erau mulți evrei?

A: Era o Comunitate destul de mare, acum în ultimul timp nu prea mai erau

Q: Nu, atunci când ați fost acolo, în vremea aceea.

A: Am fost, hai să spunem că au fost vreo 15-20

Q: De Familii?

A: De familii, da. Stați un moment. În Buteni era, în județul Arad trebuie să știți că în afară de Arad, în arad era, asta ușoară, primar natural evreiască. Știți unde era?

Q: Cred că știu.

A: Acolo unde îi Biserica Ortodoxă, mai încolo este o clădire mare și curte mare și iară clădire mare și aia o fost... No trebuie să știți că în județul Arad or mai fost la ...

Q: Școli evreiești?

A: Poftim?

Q: Școală evreiască?

A: Fost. Până înainte primul război mondial

Q: Înainte de primul?

A: Desigur.

Q: Patru clase?

A: Păi eu așa știu, cel puțin patru clase.

Q: La Buteni?

A: Da, și știu că direct știu categoric că întâmplarea face că a fost directoare sau directo, nu știu, era cu nume de Popper.

Q: Da?

A: Dar din întâmplare, nu era rudenie și soția, soția acestui Popper era învățătoare la stat. La școală de stat. Și ce era interesant, asta când eram copil, o mulțime de țărani din Buteni, aveau un scris așa de frumos, mulți dintreăștia de la judecătoria erau oameni cu 4-5-6 clase primare sau 7. Toți făcea..., aveau un scris. Și când spun eu că o știut de la Edmondycasiera, învățătoarea lor, toți care au fost au avut un scris minunat.

Q: Și soțul învățătoarei era director la școala evreiască.

A: Da, așa știu.

Q: Mai erau și altundeva școli evreiești în județ în afară de Buteni?

A: Poftim?

Q: Școli evreiești mai erau undeva?

A: Da, la Șimand și Buteni erau.

Q: Șimand și Buteni.

A: Asta știu categoric dar altundeva, habar nu am.

Q: Și în Buteni cam până prin ce an a fost școală evreiască?

A: Prin 1943, și fiul acestui învățător știu că o fost avocat la Budapesta. Tatăl meu, cam prin 1920, 1925 așa, aflându-se la Budapesta a ajuns într-un loc, și a intrat acolo, s-a prezentat și a zis, de unde ați zis că sunteți? Din Buteni, păi și eu sunt tot din Buteni.

Q: Ce coincidență.

A: Coincidență da. Fiindcă ala îi din Ungaria, dar nu erau nici neamuri nu erau. Așa că

Q: Cu ce se ocupa Comunitata din Buteni?

A: Cu ce să se ocupe?

Q: Crește animale?

A: Nu.

Q: Lcucrau câmpul?

A: Evreii?

Q: Da.

A: Păi, unul era comerciant, unul era ciasornicar, dar medicul era evreu, din întâmplare și judecătorul șef, Doctor Erger, era în...

Q: Era Sinagogă în Buteni?

A: Ce?

Q: A fost Sinagogă în Buteni?

A: A fost. Păi,

Q: Una, sau mai multe?

A: Una.

Q: Una?

A: Sigur, una.

Q: Cum era, era mare? Sau cum arăta?

A: Ce?

Q: Sinagoga.

A: Frumoasă.

Q: Neologă?

A: Păi neologă era până în 1920 și 4, 25, și atunci o venit mulți din Maramureș și o făcut ortodoxă.

Q: Da?

A: Sigur.

Q: Era Rabin în Buteni?

A: Nu era, era un Haham, de un an

Q: Și cine se ocupa de conducerea Comunității?

A: Era președinte, asta știu.

Q: Tatăl dumneavoastră?

A: Da.

Q: Dar Talmud Tora se ținea?

A: Acolo?

Q: Da, în Buteni.

A: Nu.

Q: Nu se organiza nimic pentru copii?

A: Nu prea erau copii. Nu aveau copii, primeau foarte greu copii.

Q: Și evreii locuiau separat de ceilalți sau?

A: Nu, cum

Q: Păi la noi în Arad, la un moment sau s-a mutat toți într-un cartier evreiesc.

A: Nu.

Q: Sau majoritatea.

A: Ce?

Q: Nu era cartierul evreiesc pe acolo pe unde este Sinagoga?

A: Nu. Nu era.

Q: Nu? Ați avut probleme cu antisemitismul în copilărie? Sau cum era atmosfera în Buteni?

A: Categoriec nu.

Q: Nici în Ineu nici în Chișineu Criș. Despre Comunitatea din Ineu știți ceva?

A: Mai, în legătură cu antisemitismul. Erau 100 de legionari, erau categoric, știu că erau afișe la prăvălie, "să vorbiți numai românește", asta știu. Însă eu pot să constat, asta îi realitatea, nu am avut niciodată neplăceri cu..., niciodată. Dar nici nu erau așa, convingerea mea. Știu că erau serioși. Și ca să vă dau un exemplu când s-a făcut evacuare am ajuns la Arad. Sau înainte de aia aici în Arad cu un fost coleg care venea numai la examene, îl găsesc în Arad, no cum ai ajuns aicia? Că era din Ardealul de Nord, din Cernăuț. Aici o fugit de la soția lui, nici una nici cealaltă, dar ce faci aicea? Era legionar comisar de românizare. Înțelegeți? Și m-am dus cu el la o bancă. Tâmpitul, termină Dreptul și nici nu știa cum să zică, hai cu mine că-ți arăt eu unde, și mă ducea la Banca Generală, iacă aci, no bine, și gata. No și, ... și m-a pupat și nu știu ce...

Q: Și el era legionar...

A: Da, și atunci dispare. Ca și legionarii toți. Și mă întâlnesc cu o funcționară și-i spun, măi a fost la voi comisar de românizare, a început să râdă, zice, și ce o făcut? Două lucruri o făcut în sala mare de ședință erau o mulțime de fotografii, faptul asta era, o bancă a muicilor industriași, nu evrei, adică dinainte de primul război mondial că aveau cu barbă, fotografiile astea, tablourile astea cu, cu barbă băgați în pivniță de șefi și să rămână numai zece fotografii, sta-i una, a doua oară o spus, că ei o avut nevoie de bani, și

o cerut bani, da sumă mică, ipotecă pe casa mamei mele in Ardeal, cum să dai aicia pe, îi o sumă mică păi categoric am dat, și apoi o dispărut, așa de serioși erau. No...

Q: Erau, dar nu toți.

A: Erau dar..., nu, nu.

Q: Știți ceva despre comunitatea din Ineu?

A: păi, trebuie să știți că,

Q: În Ineu ați stat 6 ani, nu?

A: Cine?

Q: Dumneavoastră.

A: Am stat. Parcă nu era biserică acolo.

Q: Nu?

A: Trebuie să știți că în Romania în 1900, 45-46, Bucureștiul a dat o dispoziție veteranilor, ca toate Sinagogile din localitățile unde numai sunt evrei sau unu, doi să se dărâme.

Q: De la Federația a venit?

A: Federația a făcut așa.

Q: Și atunci în Ineu numai erau evrei?

A: Se poate că era o familie, doua. Dar și la Buteni știu că a trebuit să se dărâme biserica iar terenul să se vândă. Asta o fost o dispoziție a Federației.

Q: Atunci s-au dărâmat și la Buteni și Ineu.

A: Și Ineu și Buteni, și în toate părțile. Acum o să vă spun ceva interesant în legătură cu dărâmarea bisericilor. Doctorul Weiss Vlad asta aicea lucrează , numa că o murit, ăsta era unul dintre cei mai buni medici dermatologi din Arad șo-mi povestește că la fabrica de mobilă care era mare, din Pâncota foarte mulți s-au îmbolnăvit în legătură cu pielea. Și ăștia l-or delegat oficial să meargă două vizite. M-am dus să-I vizitez pe toți și să constat că de unde vine boala aceasta. O lucrat el, și mă duc să mă plimb acolo că era seara, no atunci so dărâmat Sinagoga din Pâncota și un muncitor a căzut de sus și a murit. Tot satul spunea că natural că dacă, înțelegeți, o Singogă sau o Biserică. No bine, asta-i una, întâmplarea face că atunci când eram la Ineu la primărie din Seleuș, am fost acolo și era un mobilier foarte interesant și oamenii ăștia adică primarul, notarul spunea, știi că de unde-i asta? Păi de unde să știu? Și când sa dărâmat Sinagoga, ei au cumpărat mobilierul. Iar scaunul mare pe care sta primarul era scaunul rabinului. Na bine.

Q: Asta în Seleuș?

A: Da. No și ăsta

Q: Primarul

A: Primarul stătea în

Q: Scaunul

A: Fotoliul rabinului.

Q: Și în Chișineu s-a dărâmat? Numai în Arad a mai rămas din județul Arad?

A: Chișineu iară. În toate părțile, tot județul Arad a fost dărâmat.

Q: Deci numai în Arad a mai rămas.

A: În Arad a rămas și au mai rămas pe care am văzut eu, la Salonta. Stați un moment, și în ultimul timp, acum câțiva ani mi-a spus că sa dărâmat și aia. Acolo mai era. Însă Sinagoga asta mare, știți istoricul acesteia?

Q: Din Arad? Da. Că a fost, s-au dus la Viena.

A: Cine?

Q: S-au dus la Viena ca să o poată construi.

A: DA. Pentru că tot ce construiau în timpul zilei veneau sârbii, Aradul era, Arad nu era unguresc nici românesc, erau sârbi?

Q: Așa de mulți sârbi au fost aici?

A: Sigur că aici. No și sârbii dă rămă, asta îi adevărul și atunci so dus la Viena și o spus că fac una și să fie proprietatea împăratului. Și o angajat atunci jandarmi și o avut ei și atunci o făcut. Dar vedeți că intrarea îi în curte din afară de jur împrejur sunt,

Q: Asta așa s-a construit de atunci? Cu clădiri de jur?

A: Sigur. S-au pus clădiri în jur.

Q: Foarte inteligent.

A: Și de aia îi făcută așa. Și în interior ați fost?

Q: Da. Foarte frumos.

A: Foarte frumos îi făcută. Acuma o fi stat acolo ca să nu fie dărâmată...

Q: Dar acuma acolo se adună.

A: Sa făcut ceva concerte. Una de acolo, una de la aceeași Sinagogă niște orgă să ia

Q: Da, încă mai se cântă la ea

A: Da, și un specialist venit nu știu de unde, a zis mai bună orgă nu găsești însă dacă o muți de aicea, numa un metru se distruge. Orga aceasta trebuie să rămână aici în clădire. Ca să se mențină minunată așa că, și știți cum o ajuns montată asta?

Q: Nu, de orgă nu știu.

A: Am citit într-un loc că s-a făcut un bal mare evreii în care toată intelectualitatea din Arad fără deosebire de religii, ne-am întrunit acolo la o petrecere mare iar tot venitul acestei petreceri s-a pus pentru cumpărarea acestei orgi. Asta au găsit-o unde, cândva, biblioteca universității din Cluj, ăsta... profesorul Gluck. Și el mi-o povestit că acolo, a dat de asta cum o fost deschisă

Q: Și de unde au cumpărat orga? Nu scrie acolo?

A: Nu. Și acolo l-au găsit.

Q: Interesant

A: Sigur că interesant. Și orga aceasta este minunată și astăzi.

Q: Vă mai amintiți în ce zi era piața la Buteni?

A: În ziua de, de vineri și apoi s-o făcut mi se pare că miercuri.

Q: Și cine se ocupa de cumpărături la dumneavoastră în familie?

A: Păi atunci mamămea.

Q: Mama?

A: Da sigur. Și cum, ați întrebat de rabin. Rabin era.

Q: Din Arad sau?

A: Nu. În Buteni nu era rabin, nu era niciodată, eu așa știu, adică după primul război mondial s-a făcut o comunicație destul de puternică ortodoxă la Gurahonț care avea și rabin. Rabin era la Arad și mi se pare la Pâncota. Pâncota avea rabin.

Q: Între războaie?

A: Nu, înainte de primul război.

Q: Înainte de primul război?

A: Sigur. Dar se poate că și după primul război, după al doilea război a fost un rabin la Pâncota. Na bun, atunci a fost, a fost până la sfârșit, până când au fost evacuați evreii în 1941.

Q: Au fost mulți evrei în Gurahonț? Cu tot cu venirea celor ortodocși.

A: Păi, era așa și mai vechi. Era, era o comunitate destul de mare

Q: Mai mulți decât în Buteni?

A: Mai mulți. Păi moșierul de acolo din Iosășel, era familia Polacec, ei erau evrei.

Q: La Gurahonț?

A: La Iosășel.

Q: A, Iosășel?

A: Printre, între Gurahonț și Iosășel nu era, dar mai mult îți spun, știți că în legătură cu Iosășelul era mai mult decât Gurahonțul pe vremuri? În județul Arad erau mai multe circumstecții electorale pentru Marea Adunare Națională, înțelegeți? Una dintre circumstecții mari, era Iosășelul.

Q: Da?

A: Sigur

Q: Cum așa?

A: Păi așa că lumea acolo în Iosășel era domeniul

Q: Cum îi chema pe moșieri?

A: Polacec.

Q: Polacec?

A: Da. Și a fost la familie, no acuma, o fost Purly. Este soția lui Horti, era Purly, Magda Purly.

Q: Soția lui Polacec?

A: Nu, a lui Horti.

Q: A, Horti

A: Din Ungaria.

Q: A... din Ungaria.

A: Sigur. Și asta avea domeniul și avea și denumirea, prenumele era Iosaș. Să știți asta. Era o circumstecție. Asta era așa până la Buteni. Era un singur deputat cu Nădlacul aveam parlamentari despre care am vrut să vorbesc aici, despre avocatul Nagy, de două ori a fost parlamentar. Din circumstecția Nădlac. Și Nădlacul avea circumstecția, și nu Gurahonțul sau Sebișul au fost ci Iosășelul au fost.

Q: Interesant.

A: Sigur că interesant.

Q: Despre ce evenimente mai deosebite politice vă aduceți aminte din copilărie? S-a întâmplat ceva mai important?

A: Păi, nu. Ceva important politic nu prea. Și Buteniul avea cu toate că nu era plasă. Plasa era la Sebiș. Dar judecătoria era la Buteni. Ba mai mult, când s-a făcut raionarea justiției în 1952 s-a format la Gurahonț și știți că tribunalul raional, unde era? La Buteni, Buteniul nu numai avea o biserică cea mai mare baptistă dar avea și cea mai mare edificiu din județ asta, un instanță judecătorească. Și știți cum a ajuns, Buteniul a fost totdeauna. A cui judecătoria pe vremuri înainte de război cu mult înainte de război și în secolul trecut a avut casa în Buteni și la clădirea era, și atuncea notarul de acolo ca să nu dispară judecătoria că era o clădire veche, să nu ducă la Sebiș, îl lămurit pe țăran, mergem în delegație la Budapesta cu, cerem un model cum să se facă o judecătorie. S-or dus și pe banii lor, nu ai satului, noi facem ca să avem, noi judecătoria aici, așa s-a făcut judecătoria cu etaj, cu cartea funciară unde poate să vină orice foc, asta... incendiu, nu arde

Q: Asta în secolul 19, nu?

A: Poftim?

Q: În secolul 19.

A: Asta s-a întâmplat, eu cred că la începutul al 19-lea. Cam atunci trebuia să se facă, dar a început, cu mult înainte de război. În 1900, 1, 2, 3, cam atunci, atunci o clădit.

Q: Mai există clădirea?

A: Există. Dar știți cum o ajuns? Clădirea-i închisă. Primul secretar de la partid care avea sediul la Sebiș într-o noapte o dat dispoziție ca să vină ca să tribunalul să ajungă la Sebiș, și o băgat într-o vai și amar unde, înțelegi? Ca să fie acolo. Atunci s-o mutat fără știrea Ministerului, Ministerul când o găsit faptul împlinit o zis, ce să mai fac. Și atunci s-o mutat an de an acolo școală, școală, însă de reparat nu o repară nimeni și se distruge. Un edificiu minunat.

Q: Da, da. Știți cumva cum s-au întâlnit părinții dumneavoastră?

A: Mă rog?

Q: Părinții dumneavoastră cum s-au întâlnit?

A: Cum s-au întâlnit?

Q: Da.

A: Păi, păi el, Aradul nu era ce știu eu ce mare și el era student la Drept, asta îi categoric. Și mama mea v-am spus că a făcut școala la Timișoara, nu știu, când o ajuns acasă poate atunci.

Q: Când s-au căsătorit?

A: 1914. În iulie. Spun că atunci când o venit din voiajul de nuntă, a doua zi o izbucnit războiul mondial prima.

Q: S-au căsătorit și la Sinagogă?

A: Da, și la Sinagogă. Da. După mama, după ce vine după mamă, este singură din toată familia, singurul când amândoi sunt de aceeași religie.

Q: Da?

A: Păi, toată familia cât îi de mare, după bunica mea și după străbunicul meu, nu exista numai ei doi sunt evrei și o verișoară ai despre care am spus o fost luată în căsătorie de Primul Rabin din

Q: Din Budapesta

A: Da. Dar ceilalți toți îs, toată familia îi amestecată. Și toți verișoarele a mamei mele, nu a tatălui nu.

Q: Când erați mic ați locuit în casa acolo unde îi Restaurantul Chinezesc?

A: Acolo m-am născut.

Q: Ați stat până la 8 ani când v-ați mutat la Buteni.

A: Poftim

Q: Până la 8 ani când v-ați mutat la Buteni.

A: Da, dar bunicii, bunica a rămas mai departe acolo, iar când am fost numit judecător am fost numit chiar la Arad, și atunci iar acolo am locuit. Cu mătușa mea, la mătușa mea.

Q: Mama avea ajutor în casă sau se descurca singură?

A: Păi totdeauna avea ajutor. Nu că, dar pe vremuri era, sigur, nu ca acuma, de exemplu tot timpul avea, în toate familiile avea și un ajutor ba mai mult când erau curățenie mare sau spălare hainelor venea și încă cineva, dacă era

Q: Obicei

A: Obiceiul în toate părțile era așa, numai acuma se pun femeile să muncească.

Q: Aveați cărți acasă?

A: Sigur.

Q: Ce fel de cărți aveți?

A: Păi, mai ales literatură maghiară, mai ales. No, păi, păi starea aceasta infracțională care-i astăzi când copiii fac ori și ce știi dacă părinții lucrează, mama lucrează

Q: Da, da.

A: Copilul

Q: Își face de cap.

A: Își face de cap. Și asta e. No, dar știu că

TAPE II.

SIDE A.

A: Era o plăcere.

Q: Dreptul roman

A: Sigur, era o plăcere să asculți. Era și primul examen pe care l-am dat. Dacă faci dreptul roman, toată materia, mă dacă știi asta, nici nu trebuie să faci altceva. A fost predat de acest profesor. Păi era o plăcere să-l asculți. Și eu am intrat în sală, fără nimica a început să vorbească, și înainte de a suna el era terminat, era cu materia gata. Ce mai, era minunat.

Q: Așa da.

A: Păi așa trebuie să fie. Și am mai găsit dinăștia, de exemplu am mai făcut asta, un curs de perfecționare la București, 65 de bani, și acolo au fost câțiva, era tribunalul suprem care o predat așa de frumos că... Și în Arad au fost, dar erau și dinăștia care, profesorul de limba germană zice, venea scria pe tablă un text pe care trebuia să-l înveți de-a rostul. Cuvânt cu cuvânt, și asta era...

Q: Toata ora.

A: Da. Și vă gândiți cum, nici nu erau inspectori pe atunci, nu se făcea inspecție niciodată, erau astfel de profesori care nu explicau nimica ba mai mult, asta, era de latină nu explica nimic, o știut, o știut el acasă, asta îi categoric însă de explicat dinăsta sau să se comporte, și în legătură cu am spus că, bunicul meu la Beiuș a făcut liceul și cunosc foarte mulți ca el făcut liceu la greco-catolici, pe ceva cunosc, păi că profesorii de acolo era minunați.

Q: Bunicul dumneavoastră la greco-catolici a fost?

A: Păi, era liceu, și după al doilea război, adică primul război mondial era liceu greco-catolic la, așa. Păi, ce am auzit că profesorii de acolo erau minunați, și noi de aicea ne spunea că no, nu însemnează că toți, doi, trei dinăștia, și unii erau chiar o pacoste dar ce să faci, îi meseria dumatăle...

Q: Și tot timpul trebuie explicat

A: Categoric, și fiecare explică așa că îi o plăcere să asculți.

Q: Da, da.

A: Sigur, înveți.

Q: Ați luat vreodată ore particulare la ceva?

A: Particulare? Da, că părinții mei au avut grijă ca să am întotdeauna...

Q: La ce ați luat?

A: Cum?

Q: La ce?

A: Păi în general la materii de la...

Q: De la școală?

A: Da. Am luat de multe ori.

Q: Da? Dar la care materii?

A: Păi la toate, și la limbi.

Q: La toate?

A: Păi așa, nu la toate, nu la toate, nu cred. Știu că la franceză, și la nu știu ce am mai avut

Q: Și franceză și germană ați făcut?

A: Păi stați un moment. La liceu din clasa întâi până la sfârșit era totdeauna franceză. Din clasa a doua până la sfârșit era și germană. Din clasa a treia a început și până la sfârșit era și latină. Iar în clasele, mi se pare șase, cam ultimele era și greacă.

Q: Greacă?

A: Aha.

Q: Ce liceu. Ați făcut și greacă?

A: Am făcut și greacă.

Q: Dar era liceu cu profil de limbi?

A: Nu.

Q: Normal?

A: Nu, nu era. Stați un moment. Erau din clasa cincea sau a șasea erau reală și modernă, erau. Pe mine mă interesa mai mult matematica și profesorul de matematică era **Crișana, Stan Crișan**, era un om așa...

Q: Și cât ați făcut, un an de greacă?

A: Un an sau doi dacă am făcut...

Q: Greaca veche?

A: Da. Am făcut așa da. Încă nu prea...

Q: Aveați prieteni la școală?

A: Păi, categoric avut.

Q: Și ce făceați cu prietenii? Făceați ceva împreună, sau?

A: Păi...

Q: Cum vă petreceați timpul liber?

A: Aveam mulți, aveam dureri de cap foarte mult când eram la liceu. Sufeream, cum se zice, după aia, nu prea, însă

Q: Dar ce vă plăcea să faceți când nu erați la școală?

A: Păi, ce știu eu, vara jucam tenis

Q: Da?

A: Sigur.

Q: La sfârșit de săptămână plecați undeva, sau rămâneți în Arad?

A: Nu prea era multă timp vezi că sâmbătă, atunci nu era sâmbăta duminică, numai duminică era.

Q: Era școală sâmbăta?

A: Sigur. Asta îi numai acuma.

Q: Duminica erați acasă sau mergeați undeva?

A: Stăteam acasă și când eram...

Q: În vacanțe ce făceați?

A: Păi mergeam totdeauna acasă la Buteni eram.

Q: În timp ce erați la școală stăteați cu mătușa?

A: Nu.

Q: Unde stăteai în timpul școlii?

A: No, asta îi interesant. Aveau o prejudecată părinții mei, cu toate că erau bunicii aicea m-a dus tot la străini

Q: Serios?

A: Da, da.

Q: Nu ați stat nici cu bunicii, nici cu rude, nimic?

A: Nu prea, în clasa, la sfârșit, numai în ultima clasă da, la bunici, dar în general...

Q: Dar cum așa?

A: Păi asta era părerea lor că ăștia mă răsfață

Q: Aha, așa...

A: No, așa că...

Q: Ați învățat vreodată ebraică? Ivrit?

A: Nu prea știu.

Q: Nu?

A: Nu. Eu nu. Ce știu eu, mai mult ce se citește mai mult.

Q: Dar bar-mițva ați avut?

A: Am avut.

Q: În Buteni sau în Arad?

A: La Buteni.

Q: La Buteni?

A: Bine, eram la vârsta de treisprezece ani. **Dar cum ați ajuns la Comunitate aici ca să lucrați?**

Q: Vă mai amintiți ceva despre Rabinul din Arad?

A: Păi sigur.

Q: Despre care?

A: Țsta **Wagneri**, ați auzit?

Q: Am auzit, îmi este cunoscut.

A: No, era un rabin minunat.

Q: Cum se scrie?

A: Wagneri. Este înmormântat aici.

Q: Cred că am văzut, în Grădiște ?

A: Da.

Q: Vacverdi?

A: Vagnerdy, cred, ăștia-i.

Q: Trebuie să mă uit acasă, că am scris undeva.

A: Păi da, dar și aici este scris viața lui, păi și, și după aceea o venit ăștia care acuma s-o dus în Israel și acolo o murit, ultimul, iar după aia nu o mai fost rabin aicea, o fost un rabin care iară de formă a fost numai.

Q: Cum de nu ați emigrat în Israel sau nu va interesat niciodată?

A: Îi o problemă care să vezi. M-am născut în Arad, în județul Arad am fost de la început până la sfârșit apoi când m-o numit judecător din întâmplare tot la Arad, m-o întrebat atunci când m-o numit că unde vreau, păi am zis eu multe dar am avut noroc că tot la Arad am ajuns. Acuma eu nu prea am păreri bune despre ăștia care merg în dreapta și în stânga, ba mai mult începi să lucrezi într-un loc și până la moarte stai acolo. Ce să mai zic. Ceva nu-i curat sau ta partea ta sau din partea lu ăștia care-i angajează. Și am avut

noroc că no, m-am ăsta în Justiție și acuma bine bine, acuma câteva luni pierdute dar tot acolo însemnează.

Q: Dar și în timpul comunismului tot ca avocat ați lucrat?

A: Sigur.

Q: Până în ce an?

A: Nu, că nu, eram la președinte, pe post de judecător.

Q: A, ca judecător. Până în ce an?

A: Până în 1975.

Q: Atuncia v-ați pensionat?

A: Când am ajuns la 60 de ani am înaintat cerere. Nici o zi mai mult decât eram obligat și după părerea mea bine o făcut.

Q: Ați fost membru de partid?

A: Fost, sigur.

Q: Când ați intrat în partid?

A: Un prieten de al meu care era farmacist la Buteni, era dintr-o familie de nobili unguri, atunci a făcut facultatea la București, ce se întâmplă, el a ajuns într-o societate de studenți care erau comuniști, asta înainte de război, când după război, și el era comunist convins, era farmacist, o făcut facultatea la București și acolo...

Q: I-a întâlnit...

A: Ce? Acolo i-a făcut, de aia spun eu că erau o familie de... totuși, era interesant însă, și mai știu cazuri dinastea, și când, după 23 august el se înscrie în partid, adică o fost deja înscris că înainte de aia o fost, și el fără să mă întrebe, tu vi aicea și să fii și tu membru de partid, așa am ajuns eu.

Q: Deci nu a fost din convingere...

A: El o..., el m-o înscris, eram prieteni foarte buni. Era un băiat 100% cumsecade, domn adevărat.

Q: Dar ați participat la activități în calitate de comuniști?

A: Sigur.

Q: La ce?

A: Păi cum, la ședințe și, și ei din când în când cu ăștia, cu membrii de partid, cum am zis. Aici era o bancă, Gottschritt, la Arad, și marele proprietar era evreu. Băiatul lui cu mult mai mare ca mine, că o murit el acuma, demult, a făcut facultatea la Paris, aici trebe să știți că Științele Economice nici nu era în România, era la Viena și la Paris și acolo iar a ajuns într-o societate de comuniști. A devenit mare comunist cu toate că tatăl său era proprietarul unei bănci, și el a făcut Economie Politică, Economia a făcut. Și când o ajuns comunismul la putere, păi el, io dat funcție de răspundere. La Minister mi se pare, păi era un specialist în materiile astea, ba mai mult era trimis și în diplomație în Ungaria că știa ungurește, înțelegi? No, și ăsta îi, cu toate că-i o familie mare, de capitaliști, mare el îi comunist dar așa din convingere. No...

Q: Dar care era atitudinea dumneavoastră față de regimul comunist?

A: Păi nu am avut eu cu ei niciodată neplăceri, ba mai mult, ăștia ce se vorbește acuma, o mulțime de prosti, că eu nu spun, erau câțiva care făceau porcării, adevărat; dar în majoritari, adică, odată primul secretar, din Ineu mă prinde pe stradă, știi, și am spus că eu sunt cel mai mare domn din, care este că și ăsta îi adevărat în nunumai el, și nu te amesteci în problemele sociale așa erau dispoziții, aci so amestecat, ei au contat

dispozițiile să, știu în mod categoric, e o dispoziție, și eu am avut noroc că întotdeauna am lucrat cu primul secretar, care nu so amestecat.

Q: Deci așa era dispoziția de la București?

A: Păi categoric că era, și numai primul secretar avea dreptul să, să te intereseze, dar nu probleme de dinăsta, în general așa ca de exemplu am pățit în modul următor: a venit un activist de partid ce era și mo întrebă ceva și eu l-am trimis la secretar, nu era ceva în legătură, o informație, și păstă câțva timp, la primul secretar, că așa îi, o problemă, nu în legătură cu procese, și nu eu am întrebă asta, dar cine? Nu știu, o sunat, o venit ăla și, ce ai căutat pe la mine, mă? Asta so întâmplat cu mine, și ce vrei? Vrei să-ți rup picioarele? Nu ai destul de lucru aicea? Îți rup picioarele dacă mai, eu aveam dispoziție categoric de a nu se implica în...

Q: Deci nu ați avut niciodată probleme...

A: Eu nu am avut cu ei niciodată probleme pentru că mai mulți secretari, no... așa că eu știu acuma situația, de exemplu am vorbit despre, la Sebiș când Tribunalul o fost mutat pentru o noapte la ăsta, acolo primul secretar era un ticălos care so amestecat eu știu ce, și...

Q: Nu s-a știut la București

A: Ce?

Q: Și nu s-a știut la București ce face, nu?

A: Ba, o știut dar ce să facă cu el, la sfârșit o să spuie cum o ajuns el, ăsta so mai amestecat dar in general, eu de exemplu am avut noroc, era o foarte cumsecade și acesta de care am spus care era șeful și care so amestecat, ăsta când so desființat raionul și ăsta și mulți dintre ăia care în jurul lui erau chiar arestați, ăsta o scăpat că o fost internat într-un, o casă dinăstia de nebuni undeva în nordul ăla, Baia Mare, avea ceva neamuri acolo ca să nu aibă neplăceri și ulterior mi-a spus că cineva care o avut neplăceri în legătură cu el o spus că Dumnezeu nu bate cu bâta și că o fost omorât chiar de primul, de fratele său l-a dat în cap. Câțiva ticăloși care au intrat în partid și făceau porcării, asta îi, au fost câțiva dinăstia, au fost. Ticăloși dinăstia sunt și astăzi. Parcă astăzi nu sunt? ă dacă citiți ziarele, astăzi sunt mai multe posturi ca atunci, și categoric vă spun eu, păi și nunumai aicea în Ungaria, ăăă, ăsta, în Budapesta atâtea porcării câte se fac acolo, cu bani și cu porcării, așa că...

Q: De câte ori ați fost în Israel?

A: O dată.

Q: O dată? Când?

A: 1968 mi se pare.

Q: Și ce impresia va făcut?

A: Foarte bună.

Q: Ați mers la rude?

A: Sigur că da. La o nepoată de a mea, ei erau chiar sărbătorile de Paști atunci în fiecare zi mo dus apoi numa după mese am hoinătit

Q: Unde locuiește nepoata?

A: Ce?

Q: Unde locuiește nepoata?

A: Acuma so mutat.

Q: Dar atunci unde era?

A: Stai, imediat îți spun. Ea nu era religioasă și știți cum o ajuns ea în Israel?

Q: Dar a cui fiică era?

A: Cine?

Q: A cui fiică este?

A: A lui Brenner. Și ea s-a măritat cu cine? Cu un român care este din țara moților. Băiat foarte cumsecade. El vroia să meargă și el o fost acela care o comvins cu toate că

Q: Cum o cheamă?

A: Țsta, no, no, îmi stă pe limbă, imediat vă spun eu, no, vă spun eu, și el so dus acolo și, și ăsta lo dus acolo, el de fapt îi lăcătuș și lucează la o fabrică, a lucrat.

Q: Dar cum de este la lui Brenner?

A: Brenner.

Q: Matilda?

A: A lui Pavel Brenner. Pe soț îl cheamă Pavel.

Q: Pe soțul lu Matilda?

A: Nu, soțul lui fiica, lu nepoata lui Matilda.

Q: Păi Matilda a avut pe Zoltan și pe Edita. A mai avut și alți copii?

A: Zoltan a avut pe Eva.

Q: Eva. Aceata este Eva?

A: Asta îi Eva care s-a măritat cu

Q: Pavel.

A: Și acuma se numește Pavel Brenner. Amândoi.

Q: A luat el numele ei?

A: Amândoi au luat, da. No, Pavel Brenner.

Q: Așa, și ei stau în Israel.

A: Da, ea este funcționară, o făcut ea liceul și o făcut aicea un curs, și el îi lăcătuș și lucrează la o fabrică și, no și stau foarte bine. No și ăștia m-or dus cu mașina lor, m-am dus în fiecare zi undeva.

Q: Cum va afectat Revoluția din 1989?

A: Nimica.

Q: Nimica. Deci nu s-a schimbat nimica?

A: Absolut nimica. În 1989 deja, eu eram în pensie, păi eu, ce se întâmplă, în 1965 m-am pensionat și atunci un prieten de-al meu care era secretarul, șef al Județului, al Consiliului Județean, în sfârșit el era după, era un prieten de-al meu, păi zice, eu te cunosc de când decând era procuror, era șef de ședințe de tribunal, și am la oficiul prefecturii am lucrat vreo doi ani fără bani.

Q: După ce v-ați pensionat?

A: După ce m-am pensionat. Până ce mă cheamă la Comunitate, și mă duc să le ajut și lor, am spus cum să mă duc să lucrez aicea? Și la cartea funciară eu am lucrat nu știu cât timp, și de aia cât te plătesc? Păi nimica. Și am stat acolo 23 de ani.

Q: După ce v-ați pensionat?

A: După ce am lucrat la Prefectură 2 ani. Apoi 23 de ani

Q: Deci din 1975 până în 1978 la Prefectură.

A: Da.

Q: Și după aceea v-ați dus la Comunitate?

A: La Comunitate am, stat 25 de ani, până am fost operat, tot al 2 an și apoi la sfârși mo operat și am fost slab si am spus că nu mă mai duc.

Q: da din 77 cu 23 de ani e pana in 2000?

A: cam pana atunci

Q: deci pana in 2000 ati lucrat la comunitate

A: da, sigur.

TAPE II

SIDE B

Asa. Sa le luam pe rand. Deci, aicea sunteti dumneavoastra, da? Stiti cumva prin ce an? 50.

50? Aici in Arad e facuta poza?

Pai, asa cred. De exemplu asta sunt eu.

Aici cu cine sunteti.

E mama mea, aici e bunica mea.

Da_ este o poza... deci in dreapta mama si bunica.

Asta prin ce an credeti ca este facuta?

Ăsta? Prin 1916, 1917

Unde? În Arad?

În Arad.l

Da, așa. Aici?

Și ăsta eu sunt. Și aici sunt părinții.

Cam prin ce an? Tot în arad

În Buteni, hai să spunem.

La Buteni?

Hai.

Prin ce an?

Știu eu.

Cam câți ani aveți acolo?

1945-50, știu eu.

Cam aceeași perioadă?

Și aici iară sunt cu părinții.

Asta prin ce an credeți că este? Și unde?

Asta tot prin vremea aia, prin 50.

Care sunteți dvs, aici?

Păi ăsta-s eu.

Dar nu se poate ca astea amândouă să fie în 50, uitați-vă că aici erați mult mai tânăr.

Mai tânăr.

Așa, care e din 50 oare?

Hai să spunem că ăsta-i din 45. presupunem.

Și asta presupunem cât? Și atunci asta?

Asta-i biserica baptistă din Buteni.

Da? Ce arhitectură interesantă avea. Câți ani credeți că aveți aici?

Hai să spunem spre 60.

Altceva ce mai aveți aici? Alte poze din Buteni nu mai aveți aici?

Păi sunt multe, dar nu le-am găsit.

Aici cine este?

După părerea mea e o mătușă de-a mea.

Pe altcineva mai cunoașteți din poză? Cine e aici?

Se poate că era bunica. Și ăsta-s eu.
Cu mama?
Cu mama.
Ce fain. Deci asta e anul în care v-ați născut?
Păi sigur.
Deci prin 1915.
Aici sunt iară. Țasta-s eu și asta-i bunica.
Și aici?
Verișoară-mea. Asta trebuie să fie în 1923, 22.
Și verișoara asta care era? Mi-ați povestit despre ea?
Se poate.
Cum se numea?
O murit ea când era la vârsta de 4 ani mi se pare.
Cea care a murit de scarlatină?
Da.
Și cum o chema?
Anika. Și aici sunt eu.
Tot cu bunica?
Cu bunica.
Prin ce an este?
1917 să spunem.
Asta care bunică este din partea mamei sau a tatălui.
Mama.
Prin ce an e asta.
Hai să spunem 1917, nu poate să fie altceva.
Acolo? Asta cine e?
Asta e o mătușă de-a mea.
Care mătușă? Cum o chema?
Sora mamei.
Și cum se numea?
Somogy. Și ăsta-i soțul ei, a murit în 1925.
Soțul? Pe soț cum îl chema?
Somogy Iosif.
Și pe ea, numele mic?
Irina.
A, Irina, sora mamei. Mi-ați spus de ea.
Trebuie să fie 1912.
Când ați spus că a murit?
El în 1925.
Și Irina?
Ea prin 1960.
Asta e poza de când s-au căsătorit?
Țasta trebuie să fie în 1912.
Poza de la căsătorie?
Cam, se poate.
Știți cumva unde a fost făcută?

În Arad. Categorie în Arad.

Care mătușă era? Irina?

Îhî.

Mai este și altcineva? Mai spuneți-mi cine mai este.

Nu știu.

Dacă pe altcineva nu mai cunoașteți... dar cu ce ocazie a fost făcută poza?

La școală.

Era învățătoare.

Nu. Și asta îi mătușă-mea.

Tot Irina?

Da.

Și ăsta-i ea.

Deci pe altcineva nu mai cunoașteți de aici?

Nu știu. Gimnaziu trebuie să fie.